

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ

Віктор ГРІНЧЕНКО (Кіровоград)

Стаття присвячена узагальненню ключових моментів навчальних проектів з історії України й всесвітньої історії, розроблених магістрантами факультету історії та права Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, за програмою “Intel® Навчання для майбутнього” протягом кількох останніх років.

Ключові слова: шкільний курс історії, метод проектів, інформаційно-комунікаційні технології.

Статья посвящена обобщению ключевых моментов учебных проектов по истории Украины и всемирной истории, разработанных магистрантами факультета истории и права Кировоградского государственного педагогического университета имени Владимира Винниченко, по программе “Intel® Обучение для будущего” в течение нескольких последних лет.

Ключевые слова: школьный курс истории, метод проектов, информационно-

коммуникационные технологии.

The article is devoted to the generalization of the key points of Studies for the history of Ukraine and World History, Department of History undergraduates developed and Law Kirovograd State Pedagogical University named after, the program "Intel® Teach to the Future" over the last few years.

Keywords: high-school history, project method, information and communication technologies.

Одним з пріоритетів сучасної освіти є виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти, саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем. Сучасна школа повинна створити умови для формування особистості з такими якостями, і це завдання не тільки і не стільки змісту освіти, скільки певних технологій навчання.

Однією з них є метод проектів ("метод проблем", метод цільових завдань, проектні технології), який уже понад століття відомий у світовій педагогіці. Однак, у СРСР 1931 року метод проектів був засуджений і відтоді не робилося серйозних спроб відродити його в шкільній практиці [8, с. 66]. Із середини 1990-х рр. метод проектів знову привернув до себе увагу освітян на пострадянському просторі, зокрема, і в Україні. Нині він сприймається як інноваційна педагогічна технологія, прогресивна методика навчання й розвитку учнів. Уважається, що вміння використовувати метод проектів – показник високої кваліфікації вчителя, у тому числі й учителя історії.

Останнім часом вітчизняні автори активно звертаються до різних аспектів упровадження проектної технології в практику навчання історії в школі. Слід, зокрема, відзначити різнопланові публікації (статті, навчальні посібники, дисертаційне дослідження) К. Баханова [2; 3], О. Вороніної [4], В. Мирошниченка [6; 7], В. Нищети [3], М. Чорної [13] та ін.

Під проектною технологією навчання історії сучасні вітчизняні дослідники розуміють цілеспрямований, чітко контрольований системний метод організації навчального процесу, за допомогою якого учні набувають історичних знань, умінь, ставлень та практичного досвіду (компетентностей) у процесі планування й виконання навчальних проектів, орієнтованих на створення і презентацію учнем специфічного для цього предмета продукту (текст, художнє зображення, вистава, відеофільм, мультимедійна презентація, макет) [6, с. 8 – 9]. Методичні умови застосування проектної технології навчання історії передбачають підготовленість учителя історії до організації проектування; актуальність і значущість для учнів проблеми, що розв'язується під час проектної діяльності; проведення вчителем розподілу ролей між учасниками проекту; дотримання ними чіткої структурованості змістовної частини проекту; застосування дослідницьких методів під час роботи над проектом; заохочення педагогом активного використання різноманітних методів роботи з інформацією та ін. [6, с. 9].

Практичні аспекти використання методу проектів із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) детально розробили автори системного курсу "Intel Teach to the future (Навчання для майбутнього)". Благодійна освітня програма корпорації Intel "Навчання для майбутнього" з 2004 р. успішно впроваджується в системі післядипломної педагогічної освіти України, а з 2006 р. започаткований експеримент з уведення цієї програми і в систему підготовки майбутніх учителів. Ця програма пропонує світовий досвід успішного надання освітянам навичок ефективного використання інформаційних технологій у професійній діяльності. Програма локалізована та адаптована до державних стандартів і потреб української освіти, збагачена кращим досвідом українських учителів-новаторів. Вона передбачає навчання всіх учителів незалежно від фаху [1, с. 5].

Однією з важливих позитивних рис освітньої програми "Intel® Навчання для майбутнього" є те, що учні вчать умінню зв'язно, логічно, послідовно та коротко презентувати результати своєї роботи не тільки вербально, а й візуально, з використанням графічних та мультимедійних можливостей сучасних інформаційних технологій (створення публікацій, презентацій та веб-сайтів). При цьому мережа Internet розглядається як специфічний навчально-методичний комплекс, що забезпечує технічну, методичну й організаційну підтримку навчального процесу [5, с. 64].

Починаючи з 2006 – 2007 навчального року, магістранти-історики денної форми навчання факультету історії та права КДПУ ім. В. Винниченка, задіяні в проходженні тренінгу за програмою "Intel® Навчання для майбутнього". Автор статті був долучений до цього процесу як один з тренерів-методистів. За цей час напрацьований значний обсяг матеріалів, які можуть становити певну прикладну цінність для проектної діяльності з

історії в навчальному процесі. Портфоліо проектів містять план проекту, дидактичні й методичні матеріали, засоби оцінювання, учнівські приклади та ін.

Виходячи з обмежених рамок статті, ми визнали за доцільне висвітлити у ній деякі базові моменти навчальних проектів, розроблених магістрантами факультету історії та права КДПУ ім. В. Винниченка за період з 2010 – 2011 по 2013 – 2014 навчальні роки. Саме ці проекти були доступними нам у відкритих інтернет-ресурсах [див.: 9; 10; 12] або ж в особистому архіві [11].

Ми прагнули розкрити насамперед проектні ідеї магістрантів, які можуть зацікавити вчителів-істориків і систематизували відповідні дані за такою схемою: 1) назва проекту (бажано, щоб вона мала творчий характер) та його автор; 2) основні питання з плану проекту: ключове питання (яке є максимально широким, стосується проекту в цілому) та тематичні питання (уточнювальні питання навчального проекту); 3) коротка інформація про учнівські приклади: презентації, публікації та веб-сайти (на практиці їх створюють учні, але студенти під час тренінгу виконували роль не лише вчителів, які організують діяльність учнів, але й самих учнів і тому презентували від їхнього імені можливі приклади проектних робіт).

У цій статті нами відібрані проекти, рекомендовані для впровадження в 10-му та 11-му класах загальноосвітньої школи. Саме в старших класах проблема застосування проектної технології в навчанні набуває особливої актуальності, оскільки в цей період в учнів спостерігається посиленна активність пізнавальних процесів, а разом з нею й мотивація професійного самовизначення та зацікавленість у навчанні, відбувається розвиток самосвідомості, виникає прагнення до активної діяльності [6, с. 3].

Перша світова війна – початок трагічного ХХ століття. Всесвітня історія. 10 кл. Шевченко Борис (2012 р.). *Ключове питання:* Яке значення Першої світової війни в історії людства. *Тематичні питання:* 1. Перша світова війна – випадковість епохи чи закономірність історичного розвитку? 2. Що принесла людству Перша світова війна? *Учнівські приклади:* Презентація: “Воєнні дії Першої світової війни”. Публікації: “Причини Першої світової війни”, “Пауль фон Гінденбург”, “Олексій Брусилів”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Перша світова війна очима істориків”; “Україна й Перша світова війна”; “Що ще прочитати”.

Велика війна – трагічна сторінка людської історії. Всесвітня історія. 10 кл. Мілютін Сергій (2013 р.). *Ключове питання:* Перша світова війна випадковість чи закономірність розвитку європейської цивілізації? *Тематичні питання:* 1. У чому полягають особливості Першої світової війни? 2. Які наслідки мала війна для Західної Європи і для всього світу? *Учнівські приклади:* Презентації: “Сараєвське вбивство”, “Наступ Нівелю”, “Битва при Вердені”, “Битва на Соммі”, “Месопотамська кампанія”. Публікації: “Битва про Камбре”, “Дарданелльська операція”, “Німецький весняний наступ 1918 року на Західному фронті”, “Капітуляція Німеччини в Першій світовій війні”. Веб-сайт “Перша битва на Марні”.

Велика війна. Всесвітня історія. 10 кл. Волошин Владислав (2014 р.). *Ключове питання:* Яку роль в історії зайняла Перша світова війна? *Тематичні питання:* 1. Яким був стан міжнародних відносин напередодні Першої світової війни? 2. Які основні етапи Першої світової війни та як розвивалися бойові дії на її фронтах? 3. Якими були наслідки Першої світової війни для подальшої долі людства? *Учнівські приклади:* Презентація “Перша світова війна очима статистики”. Публікація “Військово-стратегічні плани Антанти й Союзу центральних держав”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Початок Першої світової війни”; “Основні воєнні дії 1914 – 1918 рр.”; “Наслідки війни”; “Інтернет-ресурси”.

Час дбати про мир: доля світу після Першої світової війни. Всесвітня історія. 10 кл. Борщевська Наталія (2014 р.). *Ключове питання:* Повоєнне облаштування світу після Першої світової війни – врегулювання чи майбутній конфлікт? *Тематичні питання:* 1. Які етапи становлення Версальсько-Вашингтонської системи? 2. Яких змін зазнала Версальсько-Вашингтонська система в 20-х рр. ХХ ст.? *Учнівські приклади:* Презентація “Паризька мирна конференція”. Публікація “Вашингтонська конференція. Завершення формування Версальсько-Вашингтонської системи”. Веб-сайт “Розв’язання проблем повоєнного устрою світу в 1920-х рр.” зі сторінками: “Ми мусимо знати”; “Постанови конференцій”; “Плани врегулювання репарацій”; “Спроба створення системи колективної безпеки”; “Перевір себе”; “Інтернет-ресурси”.

Держава як надбання народу (українська державність у 1917 – 1921 рр.). Історія України. 10 кл. Безшкуренко Артем (2013 р.). *Ключове питання:* У чому полягає значення державотворчого процесу в Україні 1917–1921 років? *Тематичні питання:* 1. Революція в Україні – прагнення народу чи закономірність історичного розвитку? 2. Незалежна українська держава 1917–1921 рр. – наше право чи здобуток? *Учнівські приклади:* Презентації: “Українська держава (Гетьманат)”, “Універсали Української Центральної ради”. Публікації “Директорія УНР”, “Михайло Грушевський і Центральна рада”, “Володимир Винниченко”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Українська революція”; “Українсько-радянська війна 1917 – 1921 рр.”.

Нескорена нація: український культурний ренесанс доби національно-визвольних змагань. Історія України. 10 кл. Писарева Аліна (2014 р.). *Ключове питання:* У чому полягає значення культурних здобутків українських діячів доби національно-визвольних змагань 1917 – 1921 рр. для процесу державотворення в Україні? *Тематичні питання:* 1. Якими були здобутки українських урядів в освітній і науковій галузях та яка їхня роль у налагодженні національного мистецького життя? 2. Чи сприяла діяльність більшовиків розвитку культурного й духовного життя України? 3. Чим відрізнялася політика радянської влади щодо релігії і церкви від аналогічної політики українських урядів? *Учнівські приклади:* Презентації: “Розвиток науки в Україні доби національно-визвольних змагань”, “Мистецтво в Україні в 1917 – 1921 рр.”, “Особливості літературного процесу доби Української революції 1917 – 1921 рр.”. Публікація “Релігійне життя в Україні в 1917 – 1921 рр.”. Веб-сайт “Від забуття в безсмертя. Українська культура часів революції 1917 – 1921 рр. зі сторінками: “Умови розвитку української культури”; “Освіта й наука доби революції”; “Літературний процес 1917 – 1921 рр.”; “Театральне та музичне мистецтво 1917 – 1921 рр.”; “Перевір себе”.

“Все для держави, нічого проти держави, нікого поза державою” (Феномен тоталітаризму в європейській історії ХХ ст.). Всесвітня історія. 10 кл. Євченко Юлія (2011 р.). *Ключове питання:* У чому полягають особливості фашизму, нацизму? 2. Як здійснювалася політизація людської свідомості в умовах тотального контролю? *Учнівські приклади:* Презентації: “Нацизм – культ Гітлера”, “Фашизм в Італії як варіант тоталітарного режиму ХХ століття”, “Культ особи Сталіна в СРСР як радянський варіант тоталітаризму”. Публікація “Проблема тоталітаризму”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Феномен тоталітаризму”; “Роль особистості в історії”; “Тоталітаризм як історичне явище”.

Перші десятиліття ХХ століття – нова ера в культурному розвитку людства. Всесвітня історія. 10 кл. Хлівний Роман (2012 р.). *Ключове питання:* У чому полягають особливості розвитку світової культури в період з 1900 по 1939 рр.? *Тематичні питання:* 1. Які новітні соціокультурні явища є характерними для цього часу? 2. Які важливі досягнення науки і техніки були реалізовані в перших десятиліттях ХХ ст? 3. Які особливості та основні здобутки виявили себе в розвитку художньої культури цього періоду? *Учнівські приклади:* Презентації: “Нові художні напрями в культурі ХХ ст.”, “Розвиток культури в перші десятиліття ХХ ст.”, “Технічний і науковий прогрес на початку ХХ ст.”. Публікація “Розвиток культури на початку ХХ століття”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Розвиток науки”; “Розвиток техніки”; “Масова культура”.

Новий погляд на життя: культура першої третини ХХ століття. Всесвітня історія. 10 кл. Бондаренко Юлія (2014 р.). *Ключове питання:* Який вплив на подальший розвиток суспільства мали досягнення культури першої третини ХХ століття? *Тематичні питання:* 1. Які зміни в науці й техніці відбулися в перші десятиліття ХХ ст. і як вони вплинули на якість життя людей провідних держав світу? Як вплинула на людство поява “масової культури”? Які нові напрями виникли в художній культурі даного періоду? *Учнівські приклади:* Презентації: “Новий погляд на мистецтво”, “Масова культура – “вірус” сучасності”, “Олімпійські ігри – найважливіша складова спортивного життя першої третини ХХ ст.”. Публікація “Розвиток науки й техніки першої третини ХХ століття”. Веб-сайт “Мистецтво першої третини ХХ століття” зі сторінками: “Театр”; “Кіно”.

Соціалістичний експеримент над Україною: радянська модернізація (1928–1939 рр.). Історія України. 10 кл. Цигульський Сергій (2012 р.). *Ключове питання:* Які соціально-економічні перетворення проводила радянська влада в Україні? Чи виправдала мета засоби? *Тематичні питання:* 1. У чому полягав зміст форсованої індустріалізації?

2. Якими методами проводилася колективізація українського села? 3. Які основні процеси відбувалися в соціально-політичному ладі тогочасної України? 4. Які зміни вніс тоталітарний режим у культурне та повсякденне життя суспільства? *Учнівські приклади:* Презентації: “Сталінська індустріалізація України (1920 – 1930-і рр.)”, “Колективізація України та Голодомор 1932 – 1933 рр.”, “Зміст і напрямки культурної революції в УСРР”. Публікація “Політичні зміни в УСРР часів модернізації”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Індустріалізація”; “Колективізація”; “Культурна революція”.

Трагедія Зеленої Брами. Історія України та всесвітня історія. 11 кл. Сергієнко Олена (2013 р.). *Ключове питання:* У чому полягає трагічний героїзм 6-ї та 12-ї армій під Уманню? *Тематичні питання:* 1. Які причини поразки 6-ї та 12-ї армій під Уманню? 2. Яке місце трагедії Зеленої Брами в контексті історії України? *Учнівські приклади:* Презентація “Перші військові дії 6-ї та 12-ї армій в червні 1941 року”. Публікація “Склад 6-ї та 12-ї армій напередодні радянсько-німецької війни”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Ключові учасники бойових дій”; “Воєнні дії літа 1941 р. в урочищі Зеленої Брами”; “Склад 6-ї та 12-ї армій”; “Інтернет-ресурси”.

Нескорені. Хто вони – герої Кіровоградського підпілля? Історія України і всесвітня історія. 11 клас. Федорова Марина (2011 р.). *Ключове питання:* Якби не вони, чи так завершилася б війна? *Тематичні питання:* 1. Герої кіровоградського підпілля – хто вони? 2. Яку ціну за звільнення рідного міста й перемогу над фашистами заплатили кіровоградці? *Учнівські приклади:* Презентації: “Герої Кіровоградського підпілля”, “Героїнка кіровоградського підпільного руху. В.В. Федоров (Громов)”. Публікація “Рух опору на Кіровоградщині”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Рух опору – хроніка вогняних літ”; “Тематична література”; “Фотогалерея”.

Вони воювали за Кіровоградщину. Історія України. 11 кл. Прохоренко Юлія (2014 р.). *Ключове питання:* Яке значення мали воєнні дії на території Кіровоградської області у жовтні 1943 – березні 1944 рр. у боях за визволення України? *Тематичні питання:* 1. Чому визволення Кіровоградщини є важливою складовою бойових дій на території України в 1943 – 1944 рр.? 2. Як виявився талант воєначальників та героїзм рядових солдат при визволенні Кіровоградської області? *Учнівські приклади:* Презентація та публікація “Вони воювали за Кіровоградщину”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Як це було”; “Факти героїзму рядових солдат, наших земляків у боях за визволення Батьківщини від німецької окупації”; “Наші земляки – Герої Радянського Союзу”; “Література з теми”.

“Де зростають заклики до миру – там готуються до війни!” (“холодна війна” – формат нового протистояння). Всесвітня історія. 11 кл. Халхунов Сергій (2011 р.). *Ключове питання:* У чому полягала небезпека “холодної війни” для людства? *Тематичні питання:* 1. Які особливості міжнародних відносин в другій пол. 1940-х – першій пол. 1980-х рр.? 2. Які особливості міжнародних відносин у другій пол. 1980-х – на поч. XXI ст.? *Учнівські приклади:* Презентації: “Війна в Кореї (1950 – 1953 рр.)”, “Холодна війна. Друга пол. 1940-х – перша пол. 1960-х рр.”, “Війна у В’єтнамі”, “Курс на розрядку міжнародної напруженості та його зрив (1970-і – перша пол. 1980-х рр.)”. “Війна в Афганістані”. Публікація “Війна в Перській затоці”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Холодна війна”; “Знакові події “холодної війни””; “Фотогалерея”.

Від десталінізації до кукурудзяної епопеї. Україна в добу Хрущова.

Історія України. 11 кл. Зайцева Юлія (2013 р.). *Ключове питання:* Які соціально-економічні та політичні перетворення реалізовані в хрущовську добу в Україні? *Тематичні питання:* 1. У чому виявився зміст процесу десталінізації? 2. Які економічні, політичні й культурні реформи проводились у тогочасній Україні? *Учнівські приклади:* Презентація та публікація “Хрущовська “відлига” в Україні”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: “Реформи в Україні доби Хрущова”; “Наслідки хрущовських реформ”.

“Біле і чорне” Микити Сергійовича Хрущова. Історія України та всесвітня історія. 11 кл. Яременко Максим (2014 р.). *Ключове питання:* Яку роль відіграла особистість М. С. Хрущова в історії Радянського Союзу? *Тематичні питання:* 1. Які проблеми в житті СРСР повинні були розв’язати хрущовські реформи? 2. Зміст хрущовських реформ: що і як змінювати? 3. М.С. Хрущов: сталініст чи ліберал? 4. Чи слід уважати, що правління М.С. Хрущова мало переважно позитивні наслідки для СРСР? *Учнівські приклади:* Презентація “Десталінізація в СРСР та лібералізація суспільно-політичного життя (1953 – 1964)”. Публікація “Роль М.С.Хрущова в історії Радянського Союзу”. Веб-сайт

“М.С. Хрущов та його “відлига”” зі сторінками: “Біографія М. С. Хрущова”; “Боротьба за владу після смерті Сталіна. Проблема спадщини “вождя народів””; “Аграрна епопея Хрущова”; “Економічні та соціальні реформи”; “Значення особистості Хрущова для історії: біле чи чорне?”.

Сутінки брежнєвської епохи. Всесвітня історія і історія України. 11 кл. Чиж Богдан (2011 р.). *Ключове питання:* Брежнєвський “застій”: міф чи реальність? *Тематичні питання:* 1. Які зміни здійснені у внутрішній політиці СРСР у період “застою”? 2. Які характерні особливості зовнішньої політики брежнєвського керівництва? *Учнівські приклади:* Презентація “Зовнішня політика СРСР періоду застою”. Публікація “Наслідки епохи застою”. Веб-сайт за змістом проекту зі сторінками: Брежнєвський “застій” – міф чи реальність?; “Політична ситуація”; “Економічні перетворення”.

Постколоніальний світ – кінець історії або пошук нового шляху. Всесвітня історія. 11 кл. Бургаз Юлія (2013 р.). *Ключове питання:* Які тенденції розвитку нових індустріальних країн та країн, що розвиваються? *Тематичні питання:* 1. Які причини розпаду колоніальної системи й особливості розвитку постколоніального світу? 2. Які особливості розвитку нових індустріальних країн? *Учнівські приклади:* Презентації: “Розпад світової колоніальної системи”, “Країни Африки та Близького Сходу від здобуття незалежності до початку ХХІ ст.”, “Латинська Америка в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.”. Публікації: ““Культурна революція” в Китаї”, “Індіра Ганді”, “Японське “економічне диво””. Веб-сайт “Китай у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.” зі сторінками: “Перемога комуністів”; “Китайські “великі стрибки””; “Китайські реформи”; “Спроби демократизації Китаю”; “Зовнішня політика Китаю”.

Як бачимо, виконані магістрантами навчальні проекти охоплюють досить широкий спектр програмних тем і питань з історії в старших класах загальноосвітньої школи. Застосування деяких із них (зокрема, тих, які ґрунтуються на місцевому матеріалі) можливе й доцільне також у позакласній гуртковій роботі з історії. Деякі програмні теми обиралися магістрантами протягом кількох років неодноразово, хоча й виконувалися по-різному. Слід також відзначити типологічну й змістовну близькість деяких з виконаних проектів до орієнтовних проектів з історії України та всесвітньої історії, які пропонуються в сучасних навчально-методичних виданнях, рекомендованих учителям історії та студентам історичних спеціальностей [див. 7]. Це свідчить про загальноповсюдний інтерес до них у фаховому освітянському середовищі та їхній значущий потенціал для організації проектної діяльності учнів.

Сподіваємось, що деякі окреслені в статті теоретичні та практичні аспекти використання методу проектів із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у шкільному курсі історії стануть у нагоді нинішнім та майбутнім учителям, які прагнуть відійти від шаблонів, урізноманітнити навчальну діяльність учнів, навчити їх працювати творчо та самостійно.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Intel® Навчання для майбутнього: Навчальний посібник – К.: Вид-во “Нора-прінт”, 2005. – 416 с.
2. Баханов К.О. Навчання історії за проектною системою // Історія в школах України. – 2000. – № 3. – С. 33 – 37.
3. Баханов К.О., Ницета В.А. Життєтворчі проекти в навчанні історії України: Посібник для вчителя. – Х.: Основа, 2008. – 109 с. – (Бібліотека журналу “Історія та правознавство”. Вип. 2 (50))
4. Вороніна О. Метод проектів на уроках історії та в позакласній роботі // Історія України. – 2006. – № 6. – С. 14 – 20.
5. Гудирева О. Сучасні інформаційні технології та освітня програма “Intel® Навчання для майбутнього” в загальноосвітній школі // Таврійський вісник освіти: науково-методичний журнал / Південноукраїнський регіональний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів. – Херсон. – 2006. – № 4 (16). – С. 61 – 72.
6. Мирошниченко В.О. Методика застосування проектною технології у процесі навчання історії в 10-му класі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. “Теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни)”. – К. – 2010. – 20 с.
7. Мирошниченко В.О. Організація проектною діяльності учнів на уроках історії в 10-му класі. Методичний посібник / За заг. ред. К. Баханова. – Х.: Основа, 2009. – 157 с. – (Бібліотека журналу “Історія та правознавство”. Вип. 3 (63)).

8. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров; под. ред. Е.С. Полат. – М., Изд. центр “Академия”, 2003. – 272 с.

9. Портфоліо учасників тренінгу 2011 р. в КДПУ ім. В.Винниченка від ф-ту історії та права за програмою Intel® “Навчання для майбутнього” [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kspu.kr.ua/ua/intel/spysok-uchasnykiv-treninhu-2011>

10. Портфоліо учасників тренінгу 2012 р. в КДПУ ім. В.Винниченка від ф-ту історії та права за програмою Intel® “Навчання для майбутнього”. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kspu.kr.ua/ua/intel/intel-2012>

11. Портфоліо учасників тренінгу 2013 р. в КДПУ ім. В.Винниченка від ф-ту історії та права за програмою Intel® “Навчання для майбутнього” // Матеріали з особистого архіву автора статті.

12. Портфоліо учасників тренінгу 2014 р. в КДПУ ім. В.Винниченка від ф-ту історії та права за програмою Intel® “Навчання для майбутнього” [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kspu.kr.ua/ua/intel/spysok-uchasnykiv-treninhu-2014>

13. Чорна М.І. Метод проектів на уроках історії. – Тернопіль–Харків: Вид-во “Ранок”, 2011. – 160 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Грінченко Віктор Григорович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України КДПУ ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: історична персоналістика; історико-культурна проблематика.